

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 24 februari 1928 kl. 12.30 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag till fackdomstolar i biltrafikmål.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 21, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Lindley* anhållit, det riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om nödig utredning och förslag till fackdomstolar i biltrafikmål, sammansatta efter jämförelsevis analoga grunder som de vilka ha kommit till användning i s. k. sjörättsmål.

Beträffande de skäl, motionären anført till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Frågan om inrättande av specialdomstolar har helt naturligt varit föremål för prövning vid de under 1800-talet gjorda försöken att omdana rättegångsväsendet. Lagkommittén och äldre lagberedningen torde kunna sägas hylla den grundsatsen, »efter vilken inga frågor, som enligt sin natur tillhöra domaremaktsens prövning, må annorstädes, än vid de allmänna domstolarna, upp- tagas eller fullföljas, och efter vilken det är, icke i domstolsorganisationen, utan i bevisningen, som medlet skall ligga till vinnande av speciella sakkunskaper, då sådana för bedömandet av rättsfrågor kunna vara av nöden». Lagberedningen, som på återgivet sätt formulerade denna grundsats, uttalade tillika, att av allas lika rätt inför allmän lag följde allas lika skyldighet att söka sin rätt inför allmän domstol. Nya och förstärkta lagberedningen utvecklade sina synpunkter å förevarande fråga i samband med prövningen av spörsmålet rörande särskilda handelsdomstolar. Mera allmänt yttrade nya lagberedningen, att ingen meningsskiljaktighet syntes råda därom, att man ej utan verkligt nödvång borde splittra domstolsinrättningens enhet genom specialdomstolar för vissa kategorier av mål. För beredningen var den fråga, som i det förevarande ämnet främst föreläge till besvarande, således den om handelsdomstolens *oundgänglighet* såsom länk i den svenska domstolsorganisationen. Efter en närmare undersökning hemställde beredningen, att frågan om inrättandet av särskilda handelsdomstolar för det dåvarande finge förfalla och lämnas beroende på blivande utredning i sammanhang med eller efter verkställd revision av sjölagen och handelsbalken. För den händelse beredningens uppfattning icke skulle vinna godkännande, fäste beredningen uppmärksamheten å några förhållanden, som syntes böra ur principiell synpunkt beaktas såsom frågans samband

Lagkommittén m. fl. ang. särskilda domstolar.

Lagkommittén 1826.
Äldre lagberedningen 1849.

Nya lagberedningen 1884.

med förbättrade anordningar för sakkunnighetsbeviset, de svårigheter, som förefunnes att ordna domstolens kompetens, därest såsom ifrågasatts handelsdomstolar upprättades allenast å vissa orter, m. m. Inom förstärkta lagberedningen, som likaledes ställde sig avvisande mot inrättande av handelsdomstolar, uttalades skiljaktiga meningar, bland annat av sedermera presidenten Afzelius. Med hänsyn till det intresse, som de av beredningen och Afzelius intagna ståndpunkterna synas äga, tillåter sig utskottet återgiva de härutinnan avgivna yttrandena i vissa delar. Beredningen anförde:

Förstärkta
lagbered-
ningen 1887.

Förstärkta lagberedningen kan icke dela den uppfattning, att den för handelstvisters rätta bedömande erforderliga praktiska insikt och erfarenhet icke skulle kunna vara för handen hos domstolen, med mindre ledamöter av handelsståndet däri toge plats såsom domare.

Redan av lagkommittén har framhållits, att man i fråga om de särskilda kunskaper, som erfordras för avgörande av vissa tvistemål, förblandat det, som hör till bevisningen, med det, som hör till domsätgården. Vål är det sant, att mången sak är av den beskaffenhet, att för dess prövning upplysningar tarvas, vilka ej kunna meddelas utan insikt och erfarenhet i ämnen av helt annan natur än dem, man kan föra inom juridikens område, och att sålunda kunskaper i dessa olika ämnen omöjligen kunna förutsättas hos den rättslärd domaren; men därav följer ingalunda, att icke varje sak skulle kunna bli tillräckligt upplyst och utredd, för att av honom med rättvisa avdömas. Innan dom fälles, bör bevisningen å ömse sidor bringas till den fullständighet, som parternas rätt kräver; dit är även att hänföra inhämtandet av de upplysningar, som kunna vara av nöden från sakkunnige män. Domarens medverkan i detta avseende är blott en ledning av bevisningens gång, varigenom parterna sättas i tillfälle att erhålla sådana upplysningar, om de ej utan hans mellankomst skulle vinnas.

Dessa av lagkommittén mot särskilda domstolar i allmänhet anförda skäl synas även i fråga om handelsdomstolar äga full giltighet. Vål har inom förstärkta lagberedningen uttalats den åsikt, att bevisningens bringande till fullständighet i handelstvister vore en domarefunktion, vilken för sitt rätta fullgörande erfordrade köpmän såsom bisittare i rätten. Enligt denna åsikt förefunnes det nämligen i dylika tvister — så framt parterna icke vore understödda av fullt sakkunniga biträden — ett särskilt behov av en verkligt sakkunnig ledning från domstolens sida, om icke upplysningarne i målet skulle bli ofullständiga och missledande. För processinstruktionen skulle sålunda erfordras speciell sakkunskap, och vid detta förhållande vore det i rättskipningens intresse, om särskilt sakkunniga personer erhöles plats i rätten vid yrkesdomarens sida.

Härvid anser sig emellertid förstärkta lagberedningen böra erinra, att förebringande av fullständiga och rätt vägledande upplysningar i målet måste vara ett åliggande i främsta rummet för parterna och deras biträden. Med de föreslagna bestämmelserna angående offentliga sakförare har ock av nya lagberedningen åsyftats, att parterna skulle äga tillgång till sakförare, vilka vore sitt kall fullt vuxne, och det synes icke vara underkastat tvivel, att därigenom kommer att beredas ett tillräckligt antal i handelstvisters utförande erfarne och skicklige sakförare, åt vilka med full trygghet kan överlämnas att anskaffa den bevisning genom sakkunnige, som för målets rätta bedömande är av nöden. Bliver detta förhållandet, torde icke med fog kunna befaras, att en domstol, bestående av rättslärd domare, icke skall bli i stånd att i handelstvister utöva den processledning, som vid avhörandet av de sakkunnige är av nöden. Sakförhållandet i handelstvister är icke svårare att utreda än sakför-

hållandet i en mängd andra rättstvister, vilka här i äldre tider varit undandragne de allmänna domstolarne, och vilkas överflyttande till dessa domstolar med allt skäl ansetts innebära en bestämd förbättring i rättskipningen. — — —

Vid antydda förhållanden bliver, enligt förstärkta lagberedningens åsikt, behovet av verklig utredning av sakförhållandet vid handelstvisters avgörande vida bättre tillgodosett genom ett lämpligt anordnande av sakkunnigbeviset än genom införandet av särskilda handelsdomstolar, i sig inrymmande köpmän såsom ledamöter; och förstärkta lagberedningen anser följaktligen, under nämnda förutsättning, dylika domstolar icke vara av verkligt behov påkallade för processinstruktionen.

Att handelsdomstolar med lekmän skulle komma att av allmänheten eller åtminstone av köpmännen omfattas med större förtroende än de allmänna domstolarne, torde icke på förhand kunna med någon visshet antagas. Erfarenhetens vittnesbörd synes nämligen kunna åberopas till bevis därför, att allmänna domstolar, vilka uppfylla de berättigade anspråken på enkelhet, skyndsamt och säkerhet i rättskipningen, bliva även av köpmännen omfattade med fullt förtroende, samt att å andra sidan handelsdomstolens anordning såsom specialdomstol med lekmän icke ensam utgör tillräcklig förutsättning för att åstadkomma en rättskipning, som är ägnad att ingiva förtroende. Jämte det härutinnan för varje särskilt land hänsyn måste tagas till beskaffenheten av den allmänna rättegångsordningen och av de domstolar, i stället för vilka handelsdomstolarne träda, måste det särskilt för ett gynnsamt resultat av dessa domstolar förutsättas, att köpmannaståndets mest framstående förmågor finnas villiga att däri tjänstgöra. Den uppoffring av tid och arbete, som detta kräver, måste emellertid, då lekmannadomarens befattning bör betraktas såsom ett hedersuppdrag och därför vara lönlös, bliva så betydande, att det för mången skulle befinnas alltför betungande att åtaga sig ifrågavarande befattning. Sådant måste desto hellre befaras, därest handelsdomstolarna, vilka säkerligen kunde bliva endast få till antalet, skulle komma att sträcka sin kompetens över hela riket.

Afzelius yttrade:

Afzelius 1887.

Lika med förstärkta lagberedningens flertal finner jag väl det icke kunna såsom avgörande skäl för inrättande av särskilda handelsdomstolar åberopas, att i handelstvister i allmänhet föreligga till bedömande förhållanden, som falla utom den rättslärd domarens erfarenhet. Äro nämligen dessa förhållanden under rättegången behörigen utredda, så att icke blott är upplyst vad i målet verkligen förekommit, utan och ådagalagt, vilken betydelse bör tillmätas de sålunda upplysta omständigheterna, — är, såsom lagkommittén uttryckte det, »bevisningen å ömse sidor bragt till fullständighet» —, då är visserligen själva *dömandet* en funktion, vilken icke kräver någon särskild sakkunskap utan endast den skärpa i omdöme och den utbildade subsumtionsförmåga, som domaren i allmänhet bör besitta. Men att bringa utredningen i detta skick av fullständighet är visserligen icke möjligt utan en kraftig medverkan från domstolens sida. Denna processledande verksamhet, vid vilken så väl nya lagberedningen som förstärkta lagberedningen, efter min åsikt med full rätt, lagt synnerlig vikt, skall gå ut på att genom erinringar och frågor åstadkomma reda och ordning i förhandlingen och göra utredningen fullt uttömmande. En sådan medverkan från domarens sida är ett oavvisligt behov, där parterna icke äro understödda av yrkesbildade advokater, men även där sådant biträde kan påräknas, får domaren icke inskränka sig till en rent passiv roll. Det är emellertid tydligt, att ett sådant ledande initiativ icke kan finnas hos den, som är mer eller mindre främmande för de förhållanden, varom fråga är; att avhjälpa denna brist genom tillkallande av

»sakkunnige män» låter sig icke göra, då dessas uppgift är att från en viss synpunkt *bedöma* redan upplysta förhållanden, men det här däremot gäller att åstadkomma fullständiga och tillförlitliga upplysningar i saken. Den enda verkamma utvägen att åt domstolen bereda ett fullt självständigt initiativ i detta hänseende är att i själva domstolen, jämte den rättsbildade yrkesdomaren, upptaga ett särskilt sakkunnigt element. — — —

Härtill kommer, såsom ett efter min åsikt icke oviktigt skäl för inrättande av en dylik särskild jurisdiktion för handelstvister, att en sådan åtgärd helt visst skulle vara ägnad att höja vederbörandes förtroende till rättskipningen i detta slags mål. Rättskipningen får icke, om den skall fylla sin uppgift i samhällslivet, vara ett orakelspråk, som har endast den bestående ordningen att tacka för sin auktoritet; den bör av dem, den gäller, omfattas med frivillig tillit. Av denna anledning är lekmännens deltagande i rättskipningen, enligt min mening, på alla områden en fördel; genom dem sprides i vidsträcktare samhällslager kunskapen om rätten, sådan den är, övertygelsen om rättvisan av de domslut, som fällas. Och icke minst på det område, som här är i fråga, är en sådan rättskipningens återverkan på den allmänna uppfattningen av betydelse.

Sjölagskommittén 1887.

I detta sammanhang må ock följande återgivas av vad sjölagskommittén — av vilken Afzelius var medlem — i sitt år 1887 avgivna betänkande anförde rörande frågan om sjörättsmålen hänvisande till specialdomstolar:

Kommittén kan icke underlåta att anmärka, det kommitten icke kan finna dylika domstolar ovillkorligt förkastliga. — — — Där det icke kan förutsättas, att domaren besitter eller lätteligen kan förskaffa sig erforderlig sakkunskap för en behörig processledning, där måste det utan tvivel anses vara i rättskipningens sanna intresse, om särskilt sakkunniga personer erhålla plats i rätten vid yrkesdomarens sida; och kan för en hel klass av rättsförhållanden ett dylikt likartat behov uppvisas, kan för dessa mål inrättandet av en speciell domstol ifrågasättas. Därigenom beredes då ock den väsentliga fördel, att domstolen inom sig själv besitter förutsättningarna för den prövning, som ankommer mer på ett erfarenhetsskön än på allmän subsumtionsförmåga, och därför icke behöver i dylika fall anlita personer utom rätten. Kommittén skulle således, därest i vårt land sjörättsmålen varit hänvisade till särskilda domstolar, visserligen icke av principiella skäl föreslagit dessas avskaffande. Annorlunda ställer sig däremot frågan, när det gäller att införa något fullkomligt nytt; redan de kostnader, med vilka en helt ny domstolsorganisation skulle vara förenad, måste mana att begränsa reformen till vad som kan anses oundgängligen nödigt. Det är icke alla sjörättsmål, för vilka det ovan antydda behovet av en sakkunnig processinstruktion är i lika hög grad kännbart. — — — Komme i vårt land särskilda handelsdomstolar att upprättas, borde visserligen, efter kommitténs mening, sjörättsmålen särskilda handläggning därmed sättas i samband; men särskilda domstolar blott för sjörättsmålen behandling har kommittén ansett icke böra ifrågasättas.

Processkommissionen 1926.

Processkommissionen anför i översikten av domstolsförfattningen i främmande länder, att specialdomstolarnas öde växlat betydligt under tidernas lopp. Befrämjade av 1700-talets uppfattning betraktades de under 1800-talet som rester av en övervunnen ståndpunkt. Många tecken tyda enligt kommissionens uttalande på att de återigen komma att bli uppskattade. I kapitlet om allmänna grunder för domstolsförfattningen yttrar kommissionen, att de viktigaste av specialdomstolarna, såsom vattendomstolarna, ägodelningsrätterna

och krigsdomstolarna, nyligen varit eller för det dåvarande vore föremål för särskilda utredningar. På grund härav hade kommissionen icke ansett sig böra upptaga frågan om deras bibehållande och organisation till behandling. Övriga särskilda domstolar (ägoskillnadsrätter, gränstullrätt m. fl.) hade så speciella uppgifter, att en utredning angående deras fortsatta verksamhet lämpligen icke heller syntes böra i det sammanhanget upptagas. Endast frågan om bibehållande av de i vissa städer befintliga poliskamrarna och polisdomstolarna ansågs böra nu behandlas. Anledningen härtill var bland annat den organisation av de allmänna underrätterna, som kommissionen förordat. Kommissionen föreslår vidare upprättandet av handelsdomstolar, bestående av jurister och handelskunniga lekmän, samt anför i detta hänseende bland annat:

Att därvid inrätta särskilda handelsdomstolar, som vore organiserade vid sidan av de allmänna domstolarna, skulle medföra en splittring av domstolsförfattningen, som varken vore nyttig eller nödig. Inrättandet av specialdomstolar ökar städse svårigheterna att åstadkomma en jämn arbetsfördelning mellan olika domstolar och ett fullständigt utnyttjande av tillgängliga arbetskrafter. Dessa svårigheter bliva än större därmed, att, som här måste förutsättas, handelsdomstolar icke kunna inrättas över hela landet. Det värde, som ligger i upprätthållandet av ett visst samband mellan den allmänna rättskipningen och rättskipningen i dessa specialmål, går också lättare förlorat genom inrättandet av särskilda domstolar än genom en organisationsform, som innebär lekmäns upptagande i de allmänna domstolarna som domare i dessa mål. Önskemålet att inskränka instansernas antal för handelstvisterna till två, så att målet från första instansen kan fullföljas omedelbart till högsta domstolen, kan också lätteligen nås därigenom, att de särskilda domstolsavdelningarna, i vilka lekmän skola delta, inrättas icke vid lagmansrätterna utan vid hovrätterna.

Vid behandlingen av handelsdomstolarnas kompetens uttalar kommissionen sig för ett hänvisande till handelsdomstolarna jämväl av vissa sjörättsmål. Sedan kommissionen yttrat sig i frågan, vilka sjörättsmål borde behandlas av dessa domstolar, och därvid särskilt berört dispaschmålen, anför kommissionen vidare:

I nära samband med nu berörda frågor står spørsmålet, huruvida i övrigt sådana organisationsformer, som bestå i anordnandet av en särskild sammansättning av de allmänna domstolarna för behandlingen av vissa specialgrupper av mål, böra bibehållas eller utvidgas. För närvarande finnas dylika bestämmelser i fråga om husesyn, vissa patentmål och sjöförklaring. Då hithörande frågor beröra synnerligen speciella ämnen, har processkommissionen emellertid ansett, att dessa icke böra göras till föremål för utredning i detta sammanhang.

I sin sammanfattning anför kommissionen i detta hänseende:

Bibehållandet av de särskilda domstolarna beror på de särskilda utredningar därom, som redan nyligen gjorts eller torde komma att göras. Poliskamrar och polisdomstolar skola dock icke bibehållas såsom särskilda domstolar. Behovet av särskild rättskipning i handels- och sjörättsmål tillgodoses genom inrättande i hovrätterna av särskilda avdelningar för behandling av dylika mål, vilka avdelningar skola bestå av ämbetsdomare och handelskunniga lekmän. Övriga fall, där särskild sammansättning av de allmänna dom-

stolarna för vissa specialgrupper av mål nu är stadgad eller kan ifrågasättas, böra icke nu upptagas till behandling.

*Särskilda
domstolar i
Sverige.*

De viktigaste specialdomstolar, som för närvarande finnas i vårt land, äro ägodelningsrätterna, domstolarna i vattenmål och krigsdomstolarna. Hit höra ock de i vissa städer befintliga poliskamrarna och polisdomstolarna. Av de nu nämnda domstolarna må här något närmare beröras domstolarna i vattenmål.

*Domstolarna
i vattenmål.*

Första domstol i vattenmål, vattendomstol, består av en vattenrättsdomare såsom ordförande samt såsom övriga ledamöter två vattenrättsingenjörer och två vattenrättsnämndemän. Vid omröstande till dom äga samtliga ledamöter individuell rösträtt. Ur förarbetena till vattenlagen må här återgivas, vad vattenrätts- och dikningslagskommittéerna i sitt år 1910 avgivna gemensamma betänkande härom anförde:

Det system för vattenfrågornas avgörande, vilket nu är gällande, kan näpeligens anses tillfredsställande. För att kunna rätt handlägga dylika mål erfordras nämligen hos domstolens ordförande erfarenhet och vana just vid sådana mål. Sådan erfarenhet och vana kan endast i sällsynta undantagsfall förutsättas hos de obefordrade domare, som tillförordnas att sköta häradshövdingämbetena vid förfall för ordinarie innehavare. Protokollen i vattenmål svälla ofta ut till betydande omfång och innehålla vidlyftiga utredningar med en massa tekniska detaljer. Det medför tydligen alldeles särskilda svårigheter för en mindre förfaren och därtill för ortens förhållanden kanske främmande, tillfälligtvis förordnad ordförande att fullt sätta sig in i målet i hela dess vidd.

Det kan för övrigt svårligen förnekas, att även de ordinarie häradshövdingarna — för att icke tala om rådstuvurätternas ledamöter — på många håll sakna tillräcklig erfarenhet på ifrågavarande speciella område. Av de statistiska uppgifter kommittéerna införskaffat från landets underdomstolar framgår, att vid många häradsrätter sådana mål äro så sällsynta, att en ordinarie häradshövding under hela sin tjänstetid kanske icke får att handlägga mer än några helt få dylika mål.

Ej heller för den tekniska sakkunskapen i sådana mål är det tillfredsställande sörgt. Det sakkunniga biträde, som åt rätten anskaffas, blir icke ledamot i rätten utan endast rådgivare åt densamma. Hans uppdrag kan begränsas att besvara och utreda endast de frågor, varom rätten begär upplysning av honom. Domstolsledamotens självständiga ställning når han i alla händelser icke och rimligtvis ej heller just den känsla av personlig ansvarighet för domen, som åtföljer en sådan ställning.

Det kan sålunda knappast förnekas, att redan med de uppgifter, som enligt nu gällande lag tillkomma underdomstolen i vattenmål, många olägenheter och bristfälligheter äro förenade med dessa måls handläggning vid de allmänna domstolarna.

Med de nya och invecklade uppgifter, vilka enligt vattenlagsförslaget komma att åligga vederbörande domstolar, måste med nödvändighet dessa olägenheter och bristfälligheter framträda i mångdubbelt starkare dager.

Domstolens befogenhet i avseende å vattenmål blir enligt förslaget ingalunda inskränkt till ett judiciellt avdömande av uppkomna tvister. Den förvaltningsrättsliga befogenhet, som i viss mån tillkommer domstolen i vattenmål även enligt nu gällande lagar, kommer att allt mer träda i förgrunden såsom en av domstolens huvuduppgifter. Synpunkten av vad det allmänna bästa kräver i ett eller annat avseende får stegrad betydelse.

Denna synpunkt skall vinna beaktande vid bedömande av vattenbyggnadsfrågor i allmänhet. Men dessutom får domstolen beträffande alla viktigare vattendrag just i detta avseende nya åligganden.

Efter att hava berört stadgandena härom anförde kommittéerna vidare:

Det ligger för öppen dag, att med sådana stadganden ojämförligt ökade krav ställas icke blott på domstolsledamöternas rättrådighet, erfarenhet och skarp-sinne såsom domare, utan icke mindre på deras vidsynta blick för det allmännas bästa och jämsides därmed för vikten att med hänsynen därtill förena tillvaratagandet av rättssäkerheten för de enskilda. Det är icke mindre tydligt, vilka ofantligt mycket mera komplicerade frågor av rent teknisk art med ett sådant system läggas under domstolens avgörande. Det låter sig enligt kommittéernas övertygelse näppeligen förnekas, att organisationen av våra allmänna underdomstolar är sådan, att de måste sägas icke vara vuxna alla dessa nya uppgifter.

Av skäl, vilka sålunda anförts, hava kommittéerna sett sig föranlåtna att upptaga tanken på specialdomstolar för handläggning av vattenmål. Det »nödtvång», varom nya lagberedningen talat såsom förutsättning för inrättandet av specialdomstolar, måste anses förefinnas, och det särskilda mått av sakkunskap på skilda områden, som höves dylika domstolar för vattenmål, torde kunna åt desamma förvärfvas. Dessa domstolar i första instans, som således böra organiseras, kunna lämpligen benämnas *vattendomstolar*.

Ej heller domstolen i andra instans i vattenmål, vattenöverdomstolen, tillhör de allmänna domstolarna utan utgöres av Svea hovrätt i särskild sammansättning. Domstolen består av ordföranden å en av hovrättens divisioner såsom ordförande, tre andra ledamöter i hovrätten samt en ledamot i kammarkollegiet. Vattenöverdomstolen äger till biträde åt sig tillkalla sakkunnig person, som har att övervara målets föredragning och må deltaga i överläggning om målet. Före målets avgörande skall han till vattenöverdomstolen avgiva skriftligt yttrande rörande de delar av målet, i vilka hans sakkunskap tagits i anspråk.

I sista instans dömer såsom eljest högsta domstolen.

Förutom de nu nämnda specialdomstolarna finnas rådhusrätter med särskild sammansättning för handläggning av vissa mål.

Av dessa domstolar må till en början uppmärksammas den förebild för fackdomstolar i biltrafikmål, som motionären framhållit, eller rådhusrätt, sammansatt jämlikt 314 § 2 mom. av 1891 års sjölag. Anförda stadgande är av följande lydelse:

När vid rådstuvurätt till handläggning förekommer mål angående klander av dispasch, skola, utom domfört antal av rättens ledamöter, tre i handel och sjöfart kunniga och erfarna män hava säte och stämma i rätten. Stadsfullmäktige i stad, vars rådstuvurätt enligt 326 § äger upptaga dylikt mål, skola före utgången av varje år utse dessa särskilda ledamöter att utöva befattningen under det följande året. För att i deras ställe, vid inträffat förfall, tjänstgöra skola tillika tre suppleanter utses; uppstår hinder jämväl för dem, äge rätten för varje särskilt fall tillkalla andra.

De särskilda ledamöterna njute ersättning till belopp, som Konungen bestämmer; skolande denna ersättning av endera parten eller av parterna gemensamt gäldas, efter ty rätten, enligt de i 21 kap. rättegångsbalken stadgade grunder, prövar skäligt.

Stadgandet avser sålunda allenast mål angående klander av dispasch d. v. s. utredning och förslag till fördelning av gemensamt haveri. I den i lagrummet omförmälda 326 § sjölagen stadgas, att klandertalan skall anhängiggöras vid

*Rådhusrätter
med särskild
sammansätt-
ning för hand-
läggning av
vissa mål.*

Dispaschmål.

rådhusrätten i den stad, där dispaschen är utgiven. Då dispaschörer för närvarande finnas anställda endast i Stockholm, Göteborg och Malmö, blir stadgandet tillämpligt allenast å rådhusrätterna i dessa tre städer.

Det nu berörda stadgandet i 314 § 2 mom. är väl att skilja från stadgandet i 314 § 1 mom., så lydande:

När sjöförklaring av rätten upptages eller sjöförhör, varom i 317 och 320 §§ sägs, verkställs, skola två ojäviga, i sjöväsendet kunniga och erfarna män vara tillstädes för att såsom sakkunniga gå rätten till handa.

Dessa sakkunniga, av vilka åtminstone den ene bör hava utövat tjänst såsom befälhavare å handelsfartyg, skola före utgången av varje år, med tjänstgöringsskyldighet för det följande, utses av rätten. Å sakkunniga skall därförinnan förslag, upptagande minst fem personer, upprättas av handels- och sjöfartsnämnden i staden eller, där sådan nämnd ej finnes, av stadsfullmäktige; dock vare rätten ej bunden av förslaget. För att i de sålunda utseddas ställe, vid inträffat förfall, biträda skola två suppleanter utses; uppstår hinder jämväl för dem, äge rätten för varje särskilt fall tillkalla andra.

Finner rätten, efter samråd med de sakkunniga, att i särskilt fall med avseende på de däruti förekommande omständigheter, biträde av person med särskild fackkunskap är erforderligt, äge rätten tillkalla sådan att såsom tredje sakkunnig gå rätten till handa.

De sakkunniga njute ersättning av allmänna medel till belopp, som Konungen bestämmer.

Såsom framgår av stadgandet äga dessa sakkunniga icke säte och stämma i rätten utan skola allenast gå rätten till handa.

Angående motiven till bestämmelsen i 314 § 2 mom. må här erinras om det förut återgivna yttrandet av sjölagskommittén rörande sjörättsmålen hänvisande till specialdomstol. I fråga om behandlingen av dispaschmålen, som dittills avgjorts av en kompromissnämnd, yttrades bland annat:

Vill man bereda dessa mål judiciell behandling, måste särskilda anordningar vidtagas för att befordra dennas skyndsamhet. I överensstämmelse med den äldre rätten har kommittén ansett nödvändigt att för dessa mål inskränka instansernas antal. För att emellertid åt rådstuvurätts prövning giva största möjliga säkerhet och sålunda i viss mån även bereda en ersättning för det minskade antalet instanser, har det ansetts lämpligt, att rätten, när dylika mål förekomma till handläggning, förstärkes med ett speciellt sakkunnigt element. Den sakkunskap, som för dessa mål avses, är icke den rent tekniska insikten i navigation och sjöväsende i allmänhet, och kommittén har därför ansett denna anordning böra vara oberoende av de åtgärder, som för beredande av dylik sakkunnig medverkan i andra fall kunna erfordras.

Bestämmelser om särskild sammansättning av rådhusrätt äro meddelade jämväl i förordningen den 16 maj 1884 angående patent samt i lagen den 20 juni 1905 om särskild sammansättning av vissa rådstuvurätter vid behandling av handelsmål.

Vissa patent-
mål.

Enligt 15 § av patentförordningen kan, därest patenthavaren brister i utövningen av ett patent, annan erhålla tillstånd att utan hinder av patentet utöva uppfinningen. I dylikt fall skall domstolen efter ty prövas skäligen föreskriva, under vilka inskränkningar och villkor samt mot vilken ersätt-

ning uppfinningen må av käranden utövas. Rätt domstol i sådant mål är, liksom i vissa övriga patentmål, Stockholms rådhusrätt. I 20 § stadgas nu:

När vid Stockholms rådstuvurätt till handläggning förekommer mål, som i 15 § avses, skola, utom domfört antal av rättens ledamöter, tre i industriella förhållanden kunnige män hava säte och stämma i rätten. Patentmyndigheten skall före utgången av varje år utse desse särskilda ledamöter att utöva befattningen under det följande året. För att i deras ställe, vid inträffat förfall, tjänstgöra skola tillika tre suppleanter utses; uppstår hinder jämväl för dem, äge patentmyndigheten, på framställning av rätten, för varje särskilt fall utse andra.

De särskilda ledamöterna njute ersättning av statsmedel till belopp som Konungen bestämmer.

Anförda lagrum erhöll sin lydelse genom lag den 9 maj 1902. I den proposition, varmed förslag till lagen framlades för riksdagen, anförde chefen för justitiedepartementet efter att hava berört frågan om tillämpning i visst fall av föreskriften i 15 §:

I de mål, där fråga är om sådan tillämpning, kunna naturligen uppkomma frågor, vilkas lösning fordrar särskilda praktiska insikter. Den sålunda för dessa måls bedömande nödiga sakkunskapen kan utan tvivel till en viss grad bliva tillgänglig för domstolen genom vittnens avhörande och genom inhämtande av myndigheters och enskilda sakkunnigas utlåtanden. De spörsmål, som kräva särskild sakkunskap, stå emellertid i så oskiljaktigt sammanhang med de rent juridiska frågorna, att man icke i förevarande fall torde kunna stanna härvid. Tillfälle måste beredas till överläggning emellan fackmännen och rättens ordinarie ledamöter; de förra böra också få lägga sitt ord i vågskålen vid själva avgörandet. En förebild för det stadgande, som sålunda synes erforderligt, finnes i sjölagens bestämmelse om rådstuvurätts sammansättning vid handläggning av dispaschmål.

Nämnas må ock, att patentlagstiftningskommittén i sitt år 1919 avgivna betänkande med förslag till lag om patent m. m. föreslagit en utvidgning av bestämmelsen i patentförordningen om sakkunniga meddomare till att omfatta det stora flertalet patentmål.

Enligt lag den 20 juni 1905 kunna rådhusrätterna i Stockholm, Göteborg och Malmö under vissa förutsättningar hava särskild sammansättning vid behandling av handelsmål. Jämväl rådhusrätt i annan stad kan hava sådan sammansättning, om nämligen Konungen förordnar, att lagen skall äga tillämpning å rådhusrätten; för dylikt förordnande förutsättes emellertid, att stadsfullmäktige i staden därom göra framställning. Skall rådhusrätt hava särskild sammansättning, skola i rätten sitta två av dess lagfarna ledamöter, av vilka den ene skall föra ordet, samt två handelskunniga män. De handelskunniga ledamöterna, vilkas antal bestämmas av Konungen, särskilt för varje rådhusrätt, utses jämte ett lika antal suppleanter av stadsfullmäktige för två år. Handels- och sjöfartsnämnd, där sådan finnes, skall före valet till stadsfullmäktige ingiva uppgift å personer, som anses lämpliga till nämnda befattningar. Handelskunnig ledamot eller suppleant må ej i sådan egenskap uppbära arvode. Rådhusrätten iakttager ej av eget initiativ, att handelsmål handläggas av rätten med den sammansättning, som 1905 års lag angiver, utan rättens be-

sättande med handelskunniga ledamöter är beroende av parts yrkande. Käranden måste framställa sådant yrkande redan vid uttagande av stämningen; om sådant yrkande göres, skall vid målets företagande rätten hava den sammansättning, som nu är ifråga. Har icke käranden yrkat, att rätten skall hava ifrågavarande särskilda sammansättning, ankommer det på svaranden att vid första rättegångstillfälle, då han är tillstädes, framställa yrkande därom. I högre rätt, dit målet fullföljes, får ej komma under prövning, huruvida handelskunniga ledamöter bort deltaga i målets handläggning vid rådstuvurätten.

I fråga om skälen till inrättandet av handelsdomstolar får utskottet erinra om de ovan återgivna uttalandena av förstärkta lagberedningen och presidenten Afzelius. Vederbörande kommitté anförde härom bland annat:

För den utanför affärslivet stående domaren måste det ofta vara en vanskelig uppgift att i och för förekommande handelsmål sätta sig in i köpmännens åskådning, gällande handelsbruk och andra för handeln egendomliga förhållanden, såsom handelsbokföringen, det köpmän emellan övliga språkbruket samt i övrigt allt, som är att hänföra till handelns teknik. Då det ej sällan är svårt att i dessa ämnen utfråga vittnen och sakkunniga, och deras utsagor kunna utfalla oklara eller stridiga, bliver de sakkunnigas närvaro inom domstolen av gagn för bevismaterialets upptagande, sovring och uppskattande. Någon gång kan deras sakkunskap göra bevisning om dylika fackfrågor helt och hållet överflödig; men de handelskunniga ledamöternas egentliga uppgift är dock ingalunda att ersätta denna bevisning utan att tillföra domstolen den allmänna kunskap om handelsförhållanden, som är erforderlig för det sakliga materialets tillgodogörande.

Processkommissionen yttrar i sitt betänkande, att den möjlighet att bereda rum för handelskunniga bisittare i rådstuvurätterna, som 1905 års lagstiftning hos oss öppnade, visserligen blivit anlitad i mycket liten utsträckning. Det torde emellertid ligga i sakens natur — yttrar kommissionen vidare — att, när den särskilda anordningens användande beror på initiativ av part, sådant initiativ ofta uteblir, utan att detta beror på misstroende till anordningen. Därtill kommer, att den nuvarande rättegångsordningen i allmänhet icke är gynnsam för ett verksamt deltagande från lekmannadomares sida. Det sätt, varpå rättegångarna hos oss nu föras, med många uppskov och materialets antecknande i ett protokoll, som är enda grundvalen för målets avgörande, utgör ett hinder för lekmännen att effektivt deltaga i avgörandet.

Såsom redan nämnts, föreslår processkommissionen inrättande i hovrätterna av särskilda avdelningar för behandling av handels- och sjörättsmål.

*Antalet mål,
härörande
av trafiken
med motor-
fordon.*

En synpunkt, som motionären icke berört, men som synes äga betydelse vid bedömandet av den i motionen väckta frågan, är det antal mål, som härröra av trafiken med motorfordon. Den ojämförligt största delen av dessa mål avser givetvis förseelser mot de författningar, som reglera trafiken med motorfordon, nämligen förordningen den 15 juni 1923 om motorfordon och stadgan samma dag om trafiken å vägar och gator (vägtrafikstadgan). Den sistnämnda författningen innehåller bland annat det ofta tillämpade allmänna stadgandet, att varje vägfarande skall iakttaga all den omsorg och varsamhet, som till förekommande av olycksfall betingas av omständigheterna, jämte straff för

överträdelse därav. Nu nämnda båda författningar, som trädde i kraft den 1 januari 1924, motsvarades tidigare, såvitt nu är i fråga, av förordningen den 30 juni 1916 om automobiltrafik.

Antalet förseelser mot de tre berörda författningarna, för vilka personer sakfällts åren 1919—1926 framgår av denna tablä.

Förseelser mot	År	Hela riket		
		Landsbygd	Städer	Summa
Förordn. ang. automobiltrafik	1919	250	1,955	2,205
» » »	1920	951	5,861	6,812
» » »	1921	1,551	4,395	5,946
» » »	1922	1,713	5,126	6,839
» » » (motorfordon)	1923	2,268	5,580	7,848
Vägtrafikstadgan	1924	2,620 1,237	5,179 3,891	7,799 5,128
Förordn. ang. automobiltrafik (motorfordon)	1925	3,956	5,319	9,275
Vägtrafikstadgan	1925	2,912	5,622	8,534
Förordn. ang. motorfordon	1926	4,242	5,975	10,217
Vägtrafikstadgan	1926	3,716	6,406	10,122
		7,958	12,381	20,339

Till belysande av det antal förseelser mot förordningen angående motorfordon och vägtrafikstadgan, för vilka personer sakfällts under år 1926 av domstolarna i de tre största städerna jämte närliggande landsbygd samt i några andra domkretsar meddelas följande tablä.

Förseelser mot motorfordonsförordningen och vägtrafikstadgan, för vilka personer sakfällts år 1926.

	Motorfordonsförordningen	Vägtrafikstadgan	Summa
Stockholms rådhusrätt	98	423	521
Stockholms polisdomstol	2,424	1,944	4,368
Södertörns domsaga	72	26	98
Södra Roslags domsaga	183	103	286
Sollentuna och Färentuna domsaga	81	11	92
Stockholms läns västra domsaga	14	2	16
Göteborgs rådhusrätt	1	—	1
Göteborgs polisdomstol	302	733	1,035
Askims, Hisings och Sävedals domsaga	116	164	280
Malmö rådhusrätt	—	—	—
Malmö polisdomstol	481	989	1,470
Oxie och Skytts domsaga	113	187	300
Lunds rådhusrätt	63	38	101
Torna och Bara domsaga	260	268	528
Halmstads rådhusrätt	66	217	283
Halmstad och Tönnersjö häradsrätt	15	10	25
Höks häradsrätt	11	50	61
Norrköpings rådhusrätt	1	1	2
Norrköpings poliskammare	91	93	184
Bråbygdens domsaga	36	111	147
Gävle rådhusrätt	113	180	293
Gästriklands östra domsaga	34	34	68

Att märka är, att en betydande del av de i tabläerna redovisade förseelserna äro rena ordningsförseelser, vilkas handläggning kräver ringa tid, och att ej

alla förseelser mot vägtrafikstadgan begåtts under trafik med motorfordon. Å andra sidan återfinnas icke i tabläerna alla de förseelser i samband med automobiltrafik, för vilka personer sakfällts enligt allmänna strafflagen, t. ex. vållande till annans död genom vårdslös framfart med automobil, liksom ej heller de mål, i vilka något sakfällande icke ägt rum; alla rent civila mål såsom tvister om skadeersättning redovisas icke i tabläerna.

*Framställning
till Kungl.
Maj:t i äm-
net.*

Enligt vad utskottet inhämtat, hava Svenska automobilförareförbundet, som numera lärer hava uppgått i Svenska transportarbetareförbundet, samt Sveriges trafikbilägares riksförbund i en den 17 november 1927 dagtecknad skrift hos Kungl. Maj:t hemställt, att för 1928 års riksdag måtte framläggas förslag om fackdomstolar i biltrafikmål, sammansatta efter ensartade grunder, som äro stadgade i 314 § 2 mom. sjölagen vid handläggning av vissa mål. Denna framställning har remitterats till de sakkunniga, som chefen för kommunikationsdepartementet, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande, den 18 november 1927 tillkallat för utarbetande av förslag till ny förordning om motorfordon jämte därmed sammanhängande författningar, med anmodan att avgiva utlåtande över framställningen. Dyligt utlåtande har ännu icke avgivits.

Utskottet.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen, uttalade nya lagberedningen, att man ej utan verkligt nödtvång borde splittra domstolsinrättningens enhet genom specialdomstolar för vissa kategorier av mål; den särskilda domstolens oundgänglighet för rättsskipningen var således för beredningen avgörande. Denna grundsats, som senare torde hava följts vid inrättandet av de särskilda domstolarna i riket liksom ock vid upptagandet i vissa rådhusrätter av ett sakkunnigt element, anser utskottet böra vara bestämmande vid prövningen av den i motionen väckta frågan.

Huruvida för en viss kategori av mål en särskild domstol är oundgängligen nödig, beror i sin ordning på olika omständigheter. Till en början lärer alltså här böra undersökas, om och i vad mån sådana särskilda insikter äro erforderliga för handläggning och avgörande av nu förevarande mål, att icke de allmänna domstolarna besitta eller på ett tillfredsställande sätt kunna inhämta desamma. I samband härmed måste begreppet »biltrafikmål» erhålla en närmare bestämning. Ett bestämt ställningstagande till nu nämnda spörsmål kommer, även efter en omfattande utredning, att erbjuda stora svårigheter. Så är ock förhållandet med en annan här med nödvändighet framträdande fråga, den nämligen, på vad sätt domstolen skall tillföras behöfelig sakkunskap. Antingen kan det nämnda behovet tillgodoses genom ett modernt sakkunniginstitut, eller ock kunna åt domstolen beredas erforderliga insikter genom att sakkunniga personer erhålla säte och stämma i domstolen.

Även en annan omständighet torde böra beaktas vid bedömandet av den av motionären väckta frågan. Det synes nämligen med visst fog kunna göras gällande, att om automobiltrafikmål kräva fackdomstolar för ett rättvist avgörande, förhållandet i många fall är enahanda med andra grupper av trafik-

mål. I så fall skulle den av motionären väckta frågan böra lösas i ett vidare sammanhang.

Av betydelse vid prövningen av motionärens förslag äro jämväl de av motionären till synes icke beaktade frågorna om organisationen av de föreslagna fackdomstolarna å landsbygden samt om tillgodoseendet i överrätterna av det behov av sakkunskap i dessa mål, som där må förefinnas.

De spörsmål, som utskottet nu antytt, erfordra givetvis för sitt besvarande en närmare utredning. Frågan om en dylik utredning har, såsom ovan omför- mäls, bragts under Kungl. Maj:ts prövning genom förenämnda framställning av Svenska automobilförareförbundet och Sveriges trafikbilägares riksförbund, vilken framställning nu efter remiss är beroende på utlåtande av sakkunniga för utarbetande av förslag till ny förordning om motorfordon jämte därmed sammanhängande författningar. Då utredningen sålunda kan antagas komma till stånd utan någon åtgärd från riksdagens sida, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 24 februari 1928.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Akerman, Klefbeck, Larson* i Lerdala*, *Borell, Schlyter, Anderson* i Hägelåkra, *John O. Karlsson* och *Bissmark*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist* i Halmstad, *af Ekenstam**, *Leo, Karlsson* i Vätö, *Carlson* i Mölndal*, *Johanson* i Huskvarna, *Olsson* i Rimforsa och *Persson* i Trången.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

